

Les últimes vaques de Fornells de la Selva

Encara no fa trenta anys que els Puigdevall Tarrés tenien vaques al nucli urbà de Fornells. Una vintena. No les tenien pas al bell mig del poble, sinó a l'espai que havien adequat en un dels camps de Cal Terrat Vell, baixant cap al riu, a la zona de l'actual carrer de Miquel Martí i Pol. Abans, i com era costum, havien tingut els animals just a tocar de la casa familiar, també coneguda com a Can Jepet.

Text > **SUSANNA QUINTANA**, periodista

Fotos > **JOSEP MARIA BRUGUÉS**

L'any 1997, el creixement del poble i les normatives urbanístiques van obligar la família Puigdevall Tarrés a buscar un emplaçament nou per a les seves vaques. Ho van fer, tot i una certa recança. I aleshores va començar l'aventura de l'explotació lletera dels Germans Puigdevall Tarrés al mas Tomàs, a la carretera de Fornells a Llam-

billes, on avui tenen unes quatre-centes vaques frisones i que produeix uns dos milions i mig de litres de llet l'any.

Narcís Puigdevall, el germà que s'encarrega de la paperassa i els tràmits administratius —«que no són fàcils»— ens ho explica al mas, mentre dos altres germans, en Xavier i en Salvador, «que són els puntals», diu, no paren de feinejar.

«Nosaltres recordem vaques a casa de sempre. El pare, en Josep, i la mare, la Teresa, l'any 1945 tenien un ramat de deu o dotze vaques, però l'avi ja en munyia. El pare les tenia primer a dalt, a la zona de la casa. Després es va baixar el bestiar als camps de Cal Terrat. S'hi va fer una instal·lació, una sala, un cobert...», explica. «Totes les famílies Puigdevall teníem vaques a

>> Un grup de vaques ben tranquil·les gaudint dels patis del mas Tomàs.

Fornells, el Mas Macià, Can Terrat de Baix i Cal Terrat Vell. L'explotació del pare va ser la darrera amb vaques al poble. Quan la zona on les tenia va passar a ser urbana, vam haver de buscar un altre lloc per ubicar-les. Al pare li va costar assimilar-ho, però no hi havia més remei. Es va donar l'oportunitat que es venia el mas Tomàs i la vam poder aprofitar. Això va ser l'any 97».

Els inicis al mas Tomàs

Al mas Tomàs hi havia hagut fins a aquell moment la família Llobet, que hi feia formatges artesans, «o sigui que el mas ja estava més o menys preparat per a vaques. El vam comprar, ens hi vam instal·lar i vam engegar». Però la voluntat era convertir l'explotació inicial en una activitat rendible i de futur, i per això van començar a planejar l'adquisició de vaques noves per augmentar la productivitat i la qualitat de la llet i l'adequació i millores de les instal·lacions, perquè tenien més de cinquanta anys i en necessitaven si es volia créixer.

Res va ser senzill. «Calia, per exemple, poder disposar d'una sala gran. Els projectes que vam presentar no van prosperar davant l'Administració i ens vam haver de centrar a treballar de la millor manera amb l'espai que teníem, limitant-nos el creixement».

Una dificultat afegida de caràcter urbanístic és que la superfície de l'explotació s'estén per dos termes municipals, Fornells i Llablilles.

El salt important té lloc l'any 2016, «que es van poder ampliar les instal·lacions, cosa que va permetre, sobretot, millorar el benestar de les vaques, però també els resultats econòmics del projecte i poder disposar de treballadors en condicions molt millors per ajudar en Salvador i en Xavier».

Avui poden dir que ho han aconseguit, malgrat les dificultats. «D'aquelles primeres vaques que es van comprar, hem arribat als quatre-cents caps d'ara. Uns tres-cents són animals adults. El creixement en bestiar l'ha anat alimentant la mateixa roda de l'explotació. Hem procurat treballar molt bé, tenint-ho tot en compte: pels animals, per les instal·lacions, per guanyar en eficàcia i eficiència, i per la gent que hi treballa, perquè tot-hom pugui descansar i fer vacances i la feina sigui de més bon portar».

>> D'esquerra a dreta, els germans i socis Xavier, Joan, Salvador i Narcís Puigdevall Tarrés.

Quan entres a la granja, trobes els animals instal·lats en compartiments segons la franja d'edat. Això facilita ordenar les atencions que necessita cada grup, especialment les vaques que es munyen i que estan en reproducció.

L'explotació

L'explotació és una societat agrària prioritària, «és a dir, que la facturació prové tota de la producció agrària i ramadera». En el seu cas, de la llet: «Anteriorment també hi havia una part que provenia de la comercialització de verdures i hortalisses. Teníem de clients El Corte Inglés, Valvi, Spar... entre d'altres. Però el 2018 es va cessar aquesta comercialització i des d'aleshores l'explotació es dedica únicament a la producció i comercialització de la llet».

Són quatre socis: en Salvador, en Xavier, en Narcís i en Joan Puigdevall Tarrés.

En Salvador i en Xavier són els que s'ocupen operativament de l'explotació. S'hi posen a quarts de sis del matí i fins que cal. Tenen quatre treballadors per fer la feina del dia a dia plogui, nevi o faci sol, sigui dilluns o diumenge.

Els dos tenen les feines distribuïdes. En Salvador es dedica més als

animals i en Xavier, als tractors i als camps. Però cadascun coneix la feina de l'altre i s'organitzen per poder fer festa, tot i que l'explotació no en fa mai.

Quan entres a la granja, trobes els animals instal·lats en compartiments segons la franja d'edat. Això els facilita ordenar les atencions que necessita cada grup, especialment les vaques que es munyen i que estan en reproducció, unes dues-centes deu el disabte de setembre que hi vam anar. Les vaques pleguen de munyir al sisè o al setè mes de l'embaràs.

Neixen uns dos-cents cinquanta vedells a l'any, però no es queden els mascles, els venen quinze dies més tard perquè els engreixin.

Les femelles tampoc se les queden totes. En fan una tria (entre seixanta i setanta cada any per a reposició) en funció de l'estudi genòmic que els prepara Semega, que els permet saber el potencial de cada vaca i els ajuda en la selecció per a la cria.

>> La nau central de l'explotació al mas Tomàs.

Tots els animals s'identifiquen amb la xapa corresponent i obligatòria a l'orella, però ells, a més, els identifiquen també amb uns collars de monitoratge que els proporcionen informació concreta i precisa de cadascun. «Detecten què fa cada vaca i la informació es bolca en un ordinador. Podem saber exactament si mengen o no, si remuguen bé, si estan en zel... És un giny que ens facilita la feina, però que sobretot ens fa ser més eficaços. En Salvador cada dia comprova la informació a l'ordinador i veu i busca tot allò que surt de la normalitat», explica en Narcís. El calendari manual de suro i xinxetes de colors (blanca: per inseminar; verda: prenyada; vermella: a punt de parir, i groga: eixuta) que feien servir abans per seguir la roda de la vaca és història, però el conserven perquè també és memòria.

En Salvador també és qui manté el contacte habitual amb l'equip de veterinaris que almenys dos cops per setmana van a l'explotació per fer-los controls: als animals que necessiten tractament, a les vaques prenyades... Les vaques es prenyen per inseminació a partir dels setze o disset mesos. Les més joves, les primerenques, es procura que sigui amb semen sexat,

per garantir al màxim que la cria serà femella, «perquè és una generació més que guanyes».

Totes les vaques tenen un nom numèric, que s'indica en el collar, però també hi porten el nom del pare. «Amb la inseminació, els toros van canviant, amb la qual cosa s'aconsegueix que no hi hagi problemes de consanguinitat. A més, cada tres o quatre mesos hi ha toros nous i Semega ens fa l'estudi de millor acoblament per a cada vaca».

Garantir el farratge

Un altre dels ginyos que han incorporat a l'explotació és el robot Juli, que de manera automatitzada es dedica a apilonar i acostar el menjar als animals, perquè les vaques en tinguin sempre a prop. Fa allò que abans s'havia de fer manualment amb un rascló.

Per cert, Juli és el nom que li ha quedat després que un dels treballadors li comencés a dir així en lloc de pronunciar el seu nom de fàbrica. Està programat i es pot controlar des del mòbil. Fa passades cada quatre hores, aproximadament.

De preparar el menjar, se n'ocupa particularment en Xavier. «Amb el tractor, carrega el carro d'alimentació, l'Unifeed, que porta incorporat un

petit ordinador que a partir d'una fórmula i en funció del tipus de farratge de què disposem, t'avisa quan ja has introduït la quantitat que correspon de cada cosa perquè el bestiar tingui l'alimentació adequada. Quan hi és tot, ho barreja i fa més petit, com si fos una batedora gegant, i després es pot descarregar directament la mescla al passadís del cobert gran, on es concentren les vaques per menjar». En Juli l'acosta als animals.

«Més de setze tones diàries, entre farratge i pinso», diu en Xavier. Garantir el farratge és bàsic, «perquè si no, t'arruïnes», assenyala en Narcís. Ells ho poden fer gràcies a les més de cent trenta hectàrees de terreny que treballen, entre propietat i llogades: «Hem de recollir, com a mínim, quatre mil tones anuals de farratge, i amb aquestes terres, si no és que la sequera i les restriccions de reg ho impedeixin, ho podem assegurar. El farratge el complementem amb pinso, que comprem». Enguany no han pogut regar i han hagut de comprar alfals a Osca.

Ara acaben de plantar raigràs: «Hem d'assegurar el farratge d'hivern. A l'estiu fèiem blat de moro, però ja no hi comptem per l'aigua que necessita. També fan cereal, meitat i meitat amb

El que recol·lecten ho guarden a les sitges que tenen a la mateixa finca, a la part que és al terme de Llambilles. Ara ja hi deu haver unes quatre mil tones de sorgo, raigràs i veça amb civada.

el raigràs: «Si el raigràs va molt bé, pots fer dos talls. Algun camp de cereal, en lloc de picar-lo per farratge i portar-lo a la sitja, el deixes que grani i el recol·lectes amb gra, que després transformes en pinso». Aquest últim any l'han picat tot. A l'estiu, en lloc de blat de moro han fet sorgo, «que amb menys aigua arriba».

El que recol·lecten ho guarden a les sitges que tenen a la mateixa finca, a la part que és al terme de Llambilles. Ara ja hi deu haver unes quatre mil tones de sorgo, raigràs i veça amb civada. Més enllà d'omplir-les, les sitges porten feina. Cal mantenir-ne polides i netes les parts exteriors i retirar-ne el que queda tocat perquè a l'hora de preparar el menjar dels animals estigui tot perfecte.

A l'explotació també tenen el material per remuntar cada matí el jaç de palla dels animals. Es fa mentre les vaques es

>> La sala de munyir, a ple rendiment.

munyen, perquè quan tornin a lloc estiguin sempre com més eixutes millor. A la sala gran hi tenen, a més, ventiladors al sostre, que es posen en marxa de manera automàtica a partir dels vint graus, per garantir el confort del bestiar.

I les vaques no estan enllaunades, sinó que poden sortir a pasturar, jaure i fins i tot dormir als camps connectats al mas. Les prenyades també tenen un espai exterior per a elles. Al mas hi ha unes tres hectàrees d'instal·lacions i tres més de «patis». Asseguren que els animals ho agraeixen i que això es nota en la qualitat de la llet, que analitzen diàriament.

La munyida

Munyen a dos quarts de sis del matí i a dos de sis de la tarda. S'hi estan unes dues hores i mitja. La sala de munyir és una de les instal·lacions que es va fer nova. Els permet munyir vint vaques a la vegada, deu per banda. El collar els diu quina vaca hi ha a cada punt i la llet que dona. De mitjana, trenta-cinc litres diaris per animal.

Les vaques no es barregen a la sala. Pugen ordenades per lots d'entre vuitanta i noranta, que entren per un costat i surten per un altre.

La llet es preserva en un tanc especialment condicionat i es recull cada dia. La serveixen tota a la cooperativa Lletera Campllong, de la qual són socis. Se senten orgullosos de formar-ne part.

Pel que fa al futur de l'explotació, a hores d'ara no es plantegen créixer més: «Si creixes més, també necessites canviar l'estructura organitzativa. El que tenim és controlable».

En demanar-los pel seu relleu, no és pas que siguin pessimistes, sinó que procuren ser realistes: «Calculen que tenim uns quinze anys en endavant, fins a la jubilació del més jove de la colla, en Salvador. Després... ja es veurà. Haurien de ser més els nets que no pas els fills de ningú. Els fills els vam encaminar cap a una altra banda quan els tocava estudiar, perquè això tot just començava i la situació, aquí i arreu, era la que era». Doncs ja es veurà.

>> El robot Juli en acció.